

بررسی رابطه بین محدودیت‌های مذهبی، رضایت از زندگی و رشد اقتصادی

The Relationship between Religious Restrictions, Life Satisfaction and Economic Growth

Seyed Mojtaba Mojaverian *, Fatemeh Kashiri
Kolaei **, Zabihollah Falahati***

سید مجتبی مجاوریان *،
فاطمه کشیری کلایی **، ذبیح الله فلاحتی***

Received: 19/Dec/2013 Accepted: 14/April/2014

دریافت: ۱۳۹۲/۹/۲۸ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۱/۲۵

Abstract:

چکیده:

In recent years, the impact of non-economic incentives such as life satisfaction and beliefs of community has been examined on economic behavior, such as growth and per capita income. The purpose of this study is to identify the correlation between life satisfaction index and per capita income with the intensity of religious beliefs. To this end, 2SLS estimator and cross-sectional data in 88 countries in 2010 were used. The results showed that the index of per capita income has a significant positive impact on life satisfaction. Also higher religious restrictions in communities were associated with less life satisfaction, and this shows government involvement in religious beliefs and consequently loss of life satisfaction. In addition, investment, government expenditure and trade variables have a positive and significant relationship with per capita income. Also, life satisfaction has a significant and positive effect on per capita income. Based on the used data in this study, there is a mutual relationship between life satisfaction and percapita income.

در سال‌های اخیر تأثیر محرک‌های غیراقتصادی نظیر رضایت از زندگی و اعتقادات جامعه بر روی رفتارهای اقتصادی مانند رشد و درآمد سرانه مورد توجه قرار گرفته است. هدف از این مطالعه شناسایی رابطه بین شاخص رضایت از زندگی افراد با درآمد سرانه با توجه به شدت اعتقادات مذهبی می‌باشد. به این منظور از تخمین‌زن 2SLS و اطلاعات مقطعی ۸۸ کشور در سال ۲۰۱۰ استفاده گردید. نتایج نشان داد که شاخص درآمد سرانه در سطح کشورها تأثیر مثبت و معنی‌داری بر رضایت از زندگی داشته است. همچنین محدودیت‌های مذهبی بالاتر در جوامع با رضایت از زندگی کمتری همراه گردید که این مسئله حاکی از دخالت‌های دولت بر عقاید مذهبی و به دنبال آن کاهش رضایت مردم از زندگی می‌باشد. در یک نتیجه کلی حاصل از بررسی عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی می‌توان گفت کشورهای ثروتمندتر، با محدودیت‌های کمتر مذهبی و با میانگین عمر بالاتر راضی‌تر نیز می‌باشند. علاوه بر این متغیرهای سرمایه‌گذاری، تجارت و مخارج سرانه دولت با درآمد سرانه رابطه مثبت و معنی‌داری داشته‌اند. همچنین پارامتر مربوط به متغیر رضایت از زندگی نیز تأثیر مثبت و معنی‌داری بر درآمد سرانه دارد. لذا بر مبنای اطلاعات مورد استفاده در این مطالعه، رابطه دوطرفه بین رضایت از زندگی و درآمد سرانه وجود دارد.

Keywords: GDP Per Capita, Happiness, Life Satisfaction, Religion.

JEL: E20, O40, Z12.

کلمات کلیدی: تولید ناخالص داخلی سرانه، شادی، رضایت از زندگی، مذهب.

طبقه‌بندی JEL: E20, O40, Z12.

* دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی دانشگاه علوم کشاورزی ساری

Email: mmojaverian@yahoo.com

** دانش آموخته کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی (نویسنده مسئول)

Email: fkashiri03@gmail.com

*** دانش آموخته کارشناسی ارشد اقتصاد نظری

Email: zabizfalahati@alumni.ut.ac.ir

* Associate Professor, Department of Agricultural Economics, University of Agricultural Sciences, Sari, Iran.

** M.A. in Agricultural Economics (Corresponding Author).

*** M.A. in Economics.

۱- مقدمه

در اقتصاد کشورها رشد اقتصادی اصلی‌ترین ملاک عملکرد دولت‌ها به‌شمار می‌رود. بنابراین همواره تلاش می‌شود تا با شناخت بهتر و دقیق‌تر عوامل مؤثر بر تغییرات این شاخص، شرایط لازم جهت بهبود در این شاخص فراهم گردد. از آنجا که رشد اقتصادی را می‌توان برابر تغییرات تولید ناخالص داخلی (GDP) در نظر گرفت لذا بررسی عوامل مؤثر بر این شاخص و درجه تأثیرگذاری آنها برای برنامه‌ریزی‌های هر کشور امری ضروری به نظر می‌رسد (کولا و همکاران، ۲۰۱۰: ۴۳۱).

در مطالعات گوناگون سعی شده تأثیرات متغیرهای مختلف نظیر مخارج دولت، نوسانات تولید، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اقتصادی، متنوع‌سازی مبادلات تجاری و اعمال سیاست‌های مالی بر GDP و رشد اقتصادی مورد آزمون قرار گیرد. اما با اینکه تولید ناخالص داخلی سرانه اغلب به‌عنوان شاخص اندازه‌گیری استانداردها یا رفاه زندگی هر شخص محاسبه می‌گردد در محاسبه این شاخص انتقاداتی نظیر عدم لحاظ فعالیت‌های غیربازاری، عدم لحاظ اثرات جانبی منفی زیست محیطی و عدم توجه به توزیع درآمد وجود دارد (همان، ۴۳۱).

نکته‌ای که در این جا قابل توجه است نقش شاخص‌های اجتماعی و رفتاری نظیر نحوه زندگی، میزان امید به زندگی، وضعیت امنیتی و سیاسی، محدودیت‌های مذهبی، طبقه فرهنگی و در نهایت میزان رضایت از زندگی در هر کشور است. چراکه ذهنیت افراد از زندگی تأثیر مستقیمی بر انگیزه برای افزایش کارایی و بهره‌وری خواهد داشت (کومو، ۲۰۱۱: ۱۴).

۲- رضایت از زندگی و شادی

یکی از معیارهایی که می‌توان ذهنیت افراد از زندگی را محاسبه نمود شاخص رضایت از زندگی است. اصولاً متغیر رضایت از زندگی به صورت میزان رضایت یا دید کلی هر فرد

نسبت به کیفیت زندگی تعریف می‌شود. رضایت از زندگی شاخصی برای اندازه‌گیری رفاه، رضایت از روابط با دیگران و توانایی برای کنار آمدن با زندگی روزمره ارزیابی شده است. رضایت از زندگی با استفاده از وضعیت اقتصادی، میزان تحصیلات، تجارب و محل سکونت مردم و بسیاری از خصوصیات دیگر اندازه‌گیری می‌شود (پایگاه جهانی شادی، WDH^۳). در حقیقت رضایت از زندگی این مسائل را بازگو می‌کند که تا چه اندازه نیازهای اساسی فرد در زندگی برآورده شده‌اند و تا چه اندازه سایر اهداف قابل دسترسی می‌باشند (کامینس و نیستیکو، ۲۰۰۲: ۳۹). اما شاخص شادی یا بهزیستی ذهنی با توجه به احساساتی مانند لذت و افتخار دستاوردهای مثبت یا در مقابل آن احساس درد، نگرانی و غمگینی اندازه‌گیری می‌شود.

به اعتقاد آرگایل شادمانی سه جزء اساسی دارد: هیجانات مثبت، رضایت از زندگی و فقدان عواطف منفی. وی خلق و خوی مثبت را با عنوان شادی یاد می‌کند. لذا می‌توان رضایت از زندگی را جزئی از احساس شادمانی در نظر گرفت (آرگایل، ۱۳۸۲: ۳۸۴).

مطالعات مختلف نشان داده میزان رضایت از زندگی انسان از اهمیت ویژه‌ای در عملکردهای اقتصادی آنها برخوردار است زیرا رضایت از زندگی سبب بهبود هوش، توانایی، انگیزه و به‌دنبال آن افزایش بهره‌وری خواهد شد. در حالی که غم و اندوه سبب بی‌تفاوتی و رخوت و در نتیجه کاهش بهره‌وری می‌گردد. بنابراین در کشورهایی که مردم از زندگی راضی‌ترند رشد اقتصادی نیز بالاتر خواهد بود (لی و لو، ۲۰۰۹: ۲). به‌عبارتی افراد بر اساس آنچه که انجام می‌دهند درآمد دریافت می‌کنند و از آنجا که افراد راضی‌تر، فعال‌تر نیز می‌باشند بنابراین شادمانی آنها تأثیر مثبتی بر افزایش بازدهی فعالیت‌هایشان دارد (کومو، ۲۰۱۱: ۱۰).

در کشورهای فقیر و کمتر توسعه‌یافته افزایش رضایت از زندگی و شادی عامل مؤثری بر رشد اقتصادی خواهد بود چرا که سبب افزایش ثروت می‌گردد (تیان و یانگ، ۲۰۰۷: ۳۳-).

3. World Database of Happiness

4. Cummins & Nistico (2002)

5. Li and Lu (2009)

6. Tian & Yang (2007)

1. Kula et al. (2010)

2. Como (2011)

در برخی کشورهای اسلامی نظیر یمن علیه مسیحیان با شیوه‌هایی نظیر جلوگیری از استخدام در بخش دولتی و تحصیل در دانشگاه دولتی تبعیض قائل شده و مروجین این ادیان را دستگیر می‌کنند. برخی کشورها محدودیت‌هایی در زمینه پوشیدن حجاب دارند. برای مثال در عمان زنان مجازند در عکس گذرنامه و برخی عکس‌های اداری روسری و حجاب داشته باشند ولی مجاز به حجاب کامل در عکس‌های رسمی نیستند. یا در کشور الجزایر دولت به کارمندان اجازه گذاشتن روسری یا صلیب بزرگ در محل کار داده است ولی آنها را از نقاب گذاشتن منع کرده است. در کشورهای نظیر فرانسه به مردم اجازه پوشیدن روسری و صلیب داده نمی‌شود (گریم^۲، ۲۰۱۲: ۸۵۴). لذا می‌توان به محدودیت‌ها و عدم آزادی مردم در سراسر کشورها با ادیان مختلف پی برد. در واقع آزادی دین و عقیده به معنی آزادی در داشتن افکار شخصی و اعتقادات و همچنین شامل آزادی برای عضویت در مکاتب مختلف فکری در درون یک مذهب و تغییر مذهب یا باورها و اعتقادات می‌باشد (دورکین^۳، ۲۰۱۲: ۳-۲). برخی معتقدند وجود محدودیت‌های مذهبی ممکن است حداقل در کوتاه‌مدت تأثیر منفی بر تولیدات و رشد کشورها داشته باشد همان‌گونه که دیتون و استون^۴ (۲۰۱۳: ۹۷-۹۱) رابطه منفی بین محدودیت‌های مذهبی و درآمد و بارو و مکلیری^۵ (۲۰۰۳: ۷۸۱-۷۶۰) رابطه منفی بین رشد اقتصادی و محدودیت مذهب را اثبات کردند. علاوه بر این مذهب بر سلامت جوامع نیز مؤثر بوده و این شاخص در جوامع سالم‌تر رفاه را بیشتر افزایش می‌دهد (تاو^۶، ۲۰۰۸: ۹۰۵).

مطالعات زیادی در مورد اندازه‌گیری رضایت از زندگی بشر و آثار آن انجام گرفته‌است. نتایج اغلب مطالعات نشان می‌دهد بین رضایت از زندگی و وضعیت اقتصادی رابطه مستقیمی وجود دارد؛ با این حال در مطالعاتی مانند استرلین^۷ مشاهده شده که در کشورهای صنعتی با وجود رشد اقتصادی

(۳۲). اما چیزی که مهم است فراهم آوردن شرایط رضایت و شادمانی از سوی دولت‌ها برای افراد می‌باشد به طوری که در کشورهای این که مردم آن از شرایط زندگی خصوصی، سیاست دولت و استقلال در جامعه رضایت دارند درآمد بیشتری نیز خواهند داشت (فری و استورز^۱، ۲۰۰۰: ۹۱۸).

بر اساس آمار پایگاه جهانی اطلاعات شادی در سال ۲۰۱۰ بیشترین شاخص رضایت از زندگی با مقدار ۷/۶ مربوط به کشورهای هلند و نروژ بود. از میان ۸۸ کشور مورد بررسی در این مطالعه کشور ایران به همراه چند کشور دیگر با مقدار شاخص ۴/۸ در سال ۲۰۱۰ در رتبه ۴۰ قرار گرفته است.

چیزی که باید در اینجا مد نظر قرار گیرد بررسی عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی است. در این باره شاخص‌هایی نظیر امید به زندگی، رشد جمعیت، توزیع درآمد، سطح تحصیلات، نرخ جرم، آزادی‌های مدنی و حقوق سیاسی می‌تواند از جمله موارد مؤثر بر این شاخص باشد (لی و لو، ۲۰۰۹: ۱۶-۱۰). از طرفی بر مبنای نتایج مطالعات، میزان رضایت از زندگی می‌تواند معیار خوبی برای اندازه‌گیری تأثیر کیفیت زندگی بر شاخص‌هایی نظیر GDP سرانه باشد. به عبارت دیگر رضایت از زندگی و متغیرهای اجتماعی مانند آن از جمله عوامل مؤثر بر تولید ناخالص داخلی و رفاه می‌باشند (کولا و همکاران، ۲۰۱۰: ۴۳۲).

۳- محدودیت‌های مذهبی

در مطالعات گوناگون به طور همزمان عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی و درآمد و رفاه اجتماعی برآورد گردیده که محدودیت‌های مذهبی از جمله شاخص‌های مهم بوده است. شاخص محدودیت‌های مذهبی با استفاده از قوانین، سیاست و اقداماتی که دولت‌ها بر اعتقادات مذهبی مردم وضع می‌کنند قابل اندازه‌گیری می‌باشد. این محدودیت‌ها شامل خشونت‌های فرقه‌ای، آزار و اذیت در نحوه لباس پوشیدن، ممنوعیت گذاشتن ریش، ممنوعیت در ساخت مناره و عبادتگاه و بسیاری از محدودیت‌ها، تهدیدات و سوءاستفاده‌های مذهبی می‌باشد.

2. Grim (2012)
3. Dworkin (2012)
4. Deaton & Stone (2013)
5. Barro & McCleary (2003)
6. Tao (2008)
7. Easterlin (1974)

1. Frey & Stutzer (2000)

نشان داد آزادی‌های مذهبی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر رفاه یک کشور دارد. کلارک و همکاران^۴ (۲۰۰۸) با استفاده از داده‌های مقطعی رابطه بین درآمد و خوشبختی را مورد بررسی قرار دادند. طبق نتایج آنها افراد ثروتمند به طور متوسط رفاه ذهنی بالاتری خواهند داشت.

در مطالعه‌ای لی و لو عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی، شادی و رشد GDP و همچنین رابطه بین آنها را برای ۴۷ کشور مورد بررسی قرار دادند. به این منظور از متغیرهای اجتماعی و رفتاری نظیر آزادی مدنی و فرهنگی، بی‌ثباتی سیاسی، سرمایه اجتماعی، نرخ جرم و نرخ خودکشی و متغیرهای اقتصادی نظیر سهم سرمایه، تجارت و هزینه از تولید ناخالص داخلی و لگاریتم GDP استفاده کردند. پس از تخمین الگو، به این نتیجه دست یافتند که بین رشد اقتصادی و رضایت از زندگی کشورها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد و دلیل معنی‌دار نشدن برخی پارامترها در برخی موارد نظیر تجارت را پراکندگی بالای داده‌های مربوط به آن بیان نمودند (لی و لو، ۲۰۰۹: ۱۷-۱). کلارک و للکز^۵ با استفاده از نظرسنجی ۹۰۰۰۰ نفر در ۲۶ کشور اروپایی دریافتند به طور متوسط دینداری در هر منطقه اثر مثبتی بر رضایت از زندگی داشته است و مردم در مناطق مذهبی‌تر رضایت بیشتری دارند (کلارک و للکز، ۲۰۰۹: ۲۹-۱).

کولا و همکاران در مطالعه خود نشان دادند بهبود شاخص‌های رضایت از زندگی و در نظر گرفتن آن، در رشد تولید ناخالص داخلی مؤثر است (کولا و همکاران، ۲۰۱۰: ۴۴۳-۴۳۱). لیم و پاتنام^۶ به ارزیابی رابطه بین دین و مذهب و رضایت از زندگی پرداختند. آنها با استفاده از داده‌های ترکیبی نشان دادند که مردم مذهبی از زندگی خود راضی‌تر هستند، زیرا آنها به طور مرتب در مراسم مذهبی شرکت و با دوستان خود ملاقات می‌کنند (لیم و پاتنام، ۲۰۱۰: ۹۳۳-۹۱۴). در مطالعه‌ای دیگر هدی و همکاران^۷ با استفاده از داده‌های اجتماعی و اقتصادی آلمان به این نتیجه دست یافتند که افراد مذهبی‌تر از زندگی رضایت بیشتری دارند در حالی که کسانی

در طول زمان افراد جامعه شاد نیستند (استرلین، ۱۹۷۴: ۱۲۵-۸۹)

ونهوون^۱ در مطالعه‌ای به بررسی رابطه بین ثروت ملی و رضایت از زندگی فردی پرداخت. مقایسات وی نشان داده در جوامع اروپایی بعد از جنگ به دلیل بهبود وضعیت اقتصادی، رضایت از زندگی و خوشحالی نیز در این کشورها افزایش یافته است. در واقع وی برخلاف کسانی که رضایت از زندگی و شادی را مستقل از شرایط اقتصادی دانسته‌اند، یک رابطه مستقیم بین رضایت از زندگی و سطح اقتصادی را به اثبات رسانید. طبق نتایج وی در کشورهای ثروتمند مردم خوشحال‌تر از کشورهای فقیر خواهند بود (ونهوون، ۱۹۸۹: ۳۲-۹).

فری و استوزر در مطالعه‌ای با عنوان شادی، اقتصاد و نهادها، با استفاده از تجزیه تحلیل‌های اقتصادسنجی نشان دادند که عوامل نهادی در فرم دموکراسی و ساختار فدرالی میزان رفاه افراد را افزایش می‌دهد که این تأثیر مثبت می‌تواند ناشی از مشارکت سیاسی آنها در کشور باشد. همچنین نتایج نشان داد که بیکاری به شدت بر میزان شادی و رضایت از زندگی اثر منفی خواهد داشت در حالی که سطح درآمد و شادی تا حدی با یکدیگر رابطه مستقیم دارند (فری و استوزر، ۲۰۰۰: ۹۳۸-۹۱۸). همچنین آنها در زمینه اثرگذاری مذهب بر رضایت از زندگی و رفاه ذهنی نشان دادند مذهب اثر مثبتی بر رضایت از زندگی و شاد زیستن دارد (همان، ۲۰۰۲: ۲۲۰-۱).

بر طبق بررسی انجام شده در سال‌های ۱۹۹۲-۱۹۷۵ در اتحادیه اروپا توسط دی تلا و همکاران^۲ (۲۰۰۳: ۸۲۷-۸۰۹) کاهش نرخ بیکاری سبب افزایش رضایت از زندگی شده است. دلیل این مسئله می‌تواند اثرات مستقیم بیکاری بر جرم و جنایت و امور مالی و همچنین وضعیت بد اقتصادی باشد. در زمینه اثرات آزادی‌های مذهبی بر رفاه اقتصادی آلون و چیس^۳ (۲۰۰۵: ۴۰۶-۳۹۹) تحقیقی انجام دادند. آزادی مد نظر آنها شامل آزادی پرستش، آزادی از آزار و اذیت مذهبی، آزادی مطبوعات دینی و آزادی سازمان‌های مذهبی می‌باشد. نتایج

4. Clark et al. (2008)

5. Clark & Lelkes (2009)

6. Lim & Putnam (2010)

7. Headey et al. (2010)

1. Veenhoven (1989)

2. Di Tella et al. (2003)

3. Alon and Chase (2005)

زندگی در کشورهای آلمان و انگلستان وجود دارد (پی‌فاف و هیراتا، ۲۰۱۳: ۴۲-۱). همچنین دینر و همکاران^۶ در بررسی ارزیابی کیفیت زندگی نشان دادند تغییرات GDP سرانه به طور معنی‌داری بر پیش‌بینی احساس خوب داشتن و رضایت از زندگی مؤثر است (دینر و همکاران، ۲۰۱۳: ۲۷۶-۲۶۷).

کامپینت و یانگیزاوا-دروت^۷ به بررسی اثرات اعمال مذهبی مسلمانان بر رشد اقتصادی و احساس رضایت از زندگی پرداختند. بر مبنای نتایج مطالعات آنها، با اینکه برخی موارد نظیر روزه ماه رمضان بر رشد اقتصادی اثر منفی به جا می‌گذارد ولی سبب افزایش بهزیستی و رضایت از زندگی در مسلمانان می‌گردد (کامپینت و یانگیزاوا-دروت^۷ ۲۰۱۳: ۴۴-۴۱).

در مطالعه‌ای گُرمی‌نوری و همکاران احساس بهزیستی و رضایت‌مندی ۲۷۵ دانشجوی دانشگاه تهران را بر اساس مؤلفه‌های گوناگونی نظیر اقتصادی، اجتماعی، خانوادگی و عاطفی مورد مطالعه قرار دادند. نتایج نشان داد رشته تحصیلی و زندگی با خانواده در احساس رضایت‌مندی نقش مؤثری دارد. از میان مؤلفه‌های گوناگون سلامت جسمانی اصلی‌ترین مؤلفه و وضعیت اقتصادی، استقلال و شغل در مراتب بعدی قرار خواهند گرفت. همچنین جنسیت نیز بر این شاخص تأثیرات متفاوتی داشته است (گُرمی‌نوری و همکاران، ۱۳۸۱: ۴۱-۳).

خسروی و همکاران در بررسی عوامل مؤثر بر شادکامی دانشجویان به این نتیجه دست یافتند که میزان درآمد، تأهل و رشته تحصیلی بیشترین قدرت پیش‌بینی را در میزان شادکامی خواهد داشت (خسروی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۴-۸).

در مطالعه‌ای دیگر کجباف و همکاران به بررسی رابطه سبک زندگی اسلامی با شادکامی در رضایت از زندگی دانشجویان دانشگاه اصفهان پرداختند. آنها در تحقیق خود روش پرسشنامه‌ای که شامل ۳۰۰ پرسشنامه که سؤالاتی در زمینه شادکامی، رضایت از زندگی و سبک زندگی اسلامی بوده را در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ مورد استفاده قرار دادند و از رگرسیون چندگانه به منظور برآورد نتایج استفاده کرده‌اند. بر

که به دین و مذهب اعتقاد کمتری دارند رضایت کمتری از زندگی خواهند داشت (هدی و همکاران^۱ ۲۰۱۰: ۸۲-۷۳).

گروپر و همکاران^۱ (۲۰۱۱: ۲۵۵-۲۳۷) با استفاده از اطلاعات بیش از ۱۰۰ کشور جهان رابطه بین شادی و آزادی اقتصادی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج آنها حاکی از رابطه مثبت بین شادی و آزادی اقتصادی بوده است. همچنین تولید ناخالص داخلی سرانه نیز اثر قوی و مثبتی بر شادی داشته بنابراین مردم در کشورهای شادتر، زندگی طولانی و ثروتمندتری خواهند داشت (گروپر و همکاران، ۲۰۱۱: ۲۵۵-۲۳۷).

بارتولینی و ساراکیانو^۲ به بررسی رابطه بین رفاه ذهنی (شادی و رضایت از زندگی) با سرمایه اجتماعی و تولید ناخالص داخلی در سه دوره کوتاه‌مدت (۲ سال)، میان‌مدت (۶ سال) و بلندمدت (۱۵ سال) پرداختند. نتایج نشان داد در کوتاه‌مدت سرمایه اجتماعی از اهمیت کمتری برخوردار است در حالی که در بلندمدت تأثیرش بر رضایت از زندگی بیشتر خواهد بود. اما در مورد تولید ناخالص داخلی عکس حالت سرمایه اجتماعی است بدین معنی که در کوتاه‌مدت تولید ناخالص داخلی بر رضایت از زندگی اثر بیشتری دارد و با گذشت زمان اثرش محو خواهد شد (بارتولینی و ساراکیانو، ۲۰۱۱: ۴۹-۱).

بر طبق مطالعه مالسویک پروویک و همکاران^۳ در بین اقشار مختلف مذهبی جوامع، مسلمانان از زندگی رضایت بیشتری دارند. به عبارتی در داخل گروه‌های مذهبی مختلف نیز نوع اعتقاد مردم بر شادی اثرات متفاوتی دارد (مالسویک پروویک و همکاران، ۲۰۱۱: ۱۷۶-۱۶۲).

ساکس و همکاران^۴ در مطالعه‌ای نشان دادند که رشد اقتصادی بیشتر، سبب رشد بالاتری در رضایت از زندگی و خوب زیستن می‌گردد (ساکس و همکاران، ۲۰۱۲: ۱۱۸۷-۱۱۸۱). در مطالعه‌ای دیگر پی‌فاف و هیراتا^۵ به این نتیجه دست یافتند که رابطه پویا و مثبتی بین GDP سرانه و رضایت از

1. Gropper et al. (2011)
2. Bartolini & Sarracino (2011)
3. Malesevic Perovic et al. (2011)
4. Sacks et al. (2012)
5. Pfaff & Hirata (2013)

6. Diener et al. (2013)

7. Campante & Yanagizawa-Drott (2013)

به‌عنوان شاخص شادی مورد استفاده قرار گرفت چرا که در مطالعات گوناگون دیده شده که شاخص رضایت از زندگی را می‌توان معادل شادی دانست و رضایت از زندگی از اجزاء شادی است. همچنین به‌دلیل کامل‌تر بودن اطلاعات مربوط به شاخص رضایت از زندگی ترجیحاً از این شاخص استفاده گردید. اطلاعات مربوط به رضایت از زندگی کشورهای مورد بررسی از پایگاه جهانی اطلاعات شادی^۱ در سال ۲۰۱۰ جمع‌آوری گردید. GDP سرانه، درجه باز بودن اقتصاد به صورت سرانه (که برابر مجموع صادرات و واردات تقسیم بر جمعیت است)، سرمایه‌گذاری سرانه و هزینه سرانه دولت از جدول اطلاعات جهانی سایت دانشگاه پنسیلوانیا^۲ و شاخص محدودیت مذهبی نیز از اطلاعات پروژه مذهب و زندگی عمومی مرکز تحقیقاتی پیو^۳ که هر ساله تحقیقاتی در مورد میزان محدودیت‌های اعمال‌شده از سوی دولت و جامعه بر اعتقادات مذهبی انجام می‌دهند جمع‌آوری گردید. همچنین شاخص امید به زندگی نیز از داده‌های بانک جهانی استخراج شد.

در این مطالعه به منظور بررسی همزمان اثر درآمد سرانه بر رضایت از زندگی و به‌دنبال آن اثر رضایت از زندگی بر درآمد سرانه از تجزیه و تحلیل‌های اقتصادسنجی استفاده شده است. از آنجا که معادلات مورد نظر در این مطالعه بیش از حد مشخص هستند از تخمین‌زن حداقل مربعات دو مرحله‌ای 2SLS^۴ استفاده گردید.

$$GDPPC_i = B_{10} + B_{11} \text{Happ}_i + B_{12} \text{IPC}_i + B_{13} \text{GCPC}_i + B_{14} \text{OPEN}_i + U_{1i} \quad (1)$$

$$\text{Happ}_i = B_{20} + B_{21} \text{GDPPC}_i + B_{22} \text{Relig}_i + B_{23} \text{Lifexp}_i + U_{2i} \quad (2)$$

شایان ذکر است کلیه متغیرها به صورت لگاریتمی می‌باشند. GDPPC تولید ناخالص داخلی سرانه، Happ میزان رضایت از زندگی، IPC سرمایه‌گذاری سرانه، GCPC مخارج سرانه دولت و OPEN درجه باز بودن اقتصاد می‌باشد. در معادله دوم Relig شاخص محدودیت‌های مذهبی و Lifexp امید به

مبنای نتایج مطالعه آنها سبک زندگی اسلامی و شادکامی با رضایت از زندگی رابطه مثبت و معنی‌داری دارد (کجباف و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۴-۶۱).

در یک نگاه کلی بر پایه مطالعات انجام شده اولاً نوع رابطه و شدت آن ثابت نیست و اینکه در هیچ‌کدام به بازخورد روابط توجه خاصی نشده است. لذا هدف از این مطالعه ارزیابی رابطه دو طرفه بین درآمد سرانه و شادی در حضور متغیرهای مختلف اقتصادی و اجتماعی به خصوص اعتقادات مذهبی می‌باشد.

۴- مواد و روش تحقیق

برای محاسبه سطح شادی روش‌های مختلفی بر اساس پرسشنامه‌های گوناگون وجود دارد. اما به طور کلی از دو متغیر برای اندازه‌گیری شادی استفاده می‌گردد: شاخص رضایت از زندگی و شاخص زندگی شاد. در روش شاخص رضایت از زندگی از فرد پرسیده می‌شود شما با در نظر گرفتن تمام وجوه زندگی چقدر از زندگی‌تان رضایت دارید. به تعبیری دیگر در مورد این سؤال برای مثال گفته می‌شود فرض کنید زندگی شما همانند نردبانی دارای ۱۰ پله باشد که دهمین پله به معنای حداکثر رضایت می‌باشد. در یک دید کلی نسبت به زندگی‌تان شما فکر می‌کنید روی کدام پله قرار گرفته‌اید.

اما در مورد شاخص زندگی شاد سؤالات شاید کمی پیچیده‌تر باشد. در این روش در سؤالات متفاوت اما شبیه به هم پاسخگو با گزینه‌های متفاوتی روبه‌رو است. برای مثال در سؤالی پرسیده می‌شود به طور کلی فکر می‌کنید چقدر شاد هستید؟ پاسخگو با سه گزینه از خیلی شاد (۳) تا اصلاً شاد (۱) مواجه می‌گردد.

در واقع پرسشنامه‌های گوناگون دارای سؤالات متفاوتی می‌باشند که در نهایت هدف همه آنها اندازه‌گیری سطح رضایت و لذت از زندگی (در تمام جنبه‌های زندگی) می‌باشد. سپس برای هر شاخص مقدار عددی مربوط به آن محاسبه (برای مثال به روش میانگین‌گیری) و کشورها بر اساس هر شاخص رتبه‌بندی می‌شوند.

لازم به ذکر است در این مطالعه شاخص رضایت از زندگی

1. www.worlddatabaseofhappiness.eur.nl

2. https://pwt.sas.upenn.edu

3. www.theguardian.com/news/datablog/2012/sep/20/religious-restrictions-index-intolerance-rise.

4. Two-Stage Least Squares

است و این نشان دهنده دخالت دولت‌ها در باور و عقاید مذهبی مردم می‌باشد.

جدول (۱): آمار توصیفی متغیرهای مورد بررسی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
رضایت از زندگی	۵/۴۹	۱/۰۷	۳/۶۰	۷/۶۰
GDP سرانه	۱۲۷۰۵/۷۷	۱۸۲۱۲/۹۱	۳۲۱/۶۰	۱۳۸۱۳۱/۹۳
محدودیت‌های مذهبی	۳/۲۹	۲/۳۶	۰/۳۰	۸/۶۰
سرمایه‌گذاری سرانه	۳۲۲۷/۷۹	۵۶۵۷/۱۲	۱۰/۰۷	۴۸۴۵۶/۶۸
هزینه سرانه دولت	۱۰۵۸/۸۱	۱۵۰۹/۱۵	۳۰/۸۴	۱۲۲۱۰/۸۶
تجارت سرانه	۱۰۶۹۷/۷۸	۱۷۷۸۰/۰۸	۲۱۴/۳۸	۱۳۲۴۸۲/۳۳
امید به زندگی	۶۹/۱۹	۹/۶۱	۴۷/۶۲	۸۲/۸۴

مأخذ: نتایج تحقیق

میزان پراکندگی متغیر لگاریتم GDP سرانه نسبت به شاخص رضایت از زندگی که از مهمترین متغیرهای این مطالعه است در نمودار (۱) رسم شده است. در این نمودار رابطه مثبت بین لگاریتم GDP و رضایت از زندگی مشخص شده است. همچنین از لحاظ سرمایه‌گذاری سرانه کشور ایران در رتبه ۳۰ قرار دارد.

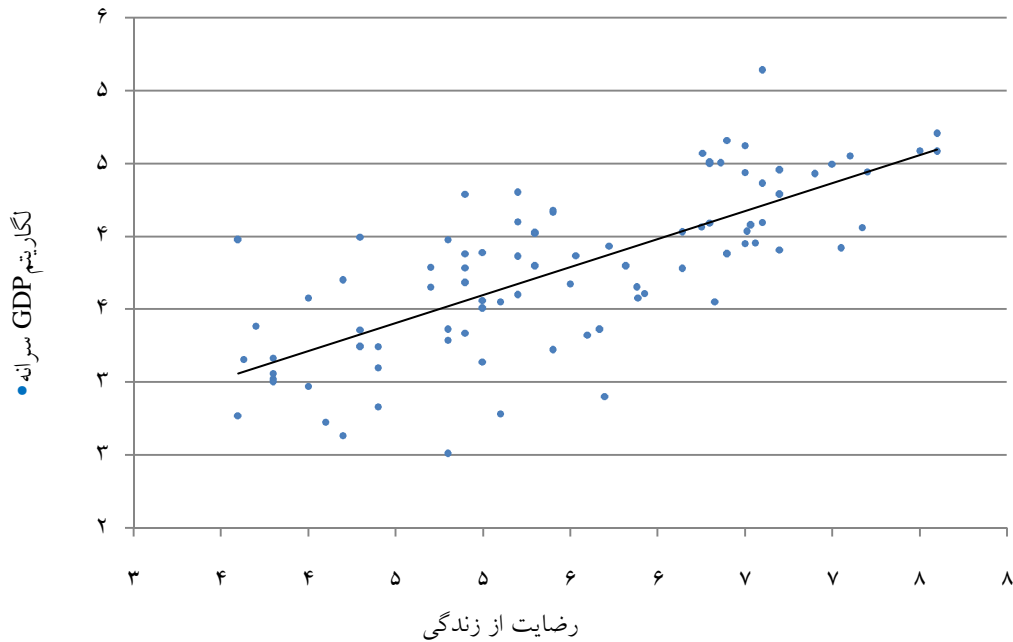
نتایج حاصل از تخمین رگرسیون در جدول (۲) ارائه شده است. در قسمت دوم این جدول که در آن عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی مورد بررسی قرار گرفت متغیرهای محدودیت مذهبی، GDP سرانه و امید به زندگی اثر معنی‌داری بر رضایت از زندگی داشته‌اند. در مورد محدودیت‌های مذهبی ملاحظه می‌گردد که ضریب این شاخص در سطح ۰/۵٪ رابطه منفی و معنی‌داری بر رضایت از زندگی داشته است. در واقع یکی از عوامل مؤثر بر رضایت مردم از زندگی، محدودیت‌هایی است که دولت‌ها بر عقاید مذهبی مردم دارند و این سبب می‌شود گروه‌های مختلف مذهبی دارای درجات مختلفی از رضایت از زندگی باشند. هر چه محدودیت‌های مذهبی کمتر و در واقع مردم در انتخاب دین و تغییر عقاید آزادتر باشند مردم رضایت بیشتری خواهند داشت. بنابراین محدودیت‌های پایین دولت‌ها در عقاید مذهبی سبب افزایش رضایت مردم جامعه می‌گردد به طوری که طبق نتایج به ازای یک درصد کاهش در محدودیت‌های مذهبی میزان رضایت از زندگی حدود ۰/۰۳۳ درصد افزایش می‌یابد.

زندگی در نظر گرفته شد. در رابطه با انتخاب متغیرهای ذکر شده مطالعات گوناگونی مورد بررسی قرار گرفت که از آن جمله می‌توان به مانگلوچا^۱ (۲۰۰۵: ۲۳۵۹-۲۳۴۹)، لی و لو (۲۰۰۹: ۱۷-۱)، گروپر و همکاران (۲۰۱۱: ۲۵۵-۲۳۷)، بارتولینی و ساراکیانو (۲۰۱۱: ۴۹-۱) و مالسویک پروویک و همکاران (۲۰۱۱: ۱۷۶-۱۶۲) اشاره نمود. در نهایت با استفاده از اطلاعات ۸۸ کشور جهان در سال ۲۰۱۰ تخمین الگوهای فوق انجام گرفته است.

۵- تحلیل نتایج

در جدول (۱) اطلاعاتی در مورد مقدار متوسط، حداقل، حداکثر و انحراف معیار هر متغیر در بین کشورهای مورد بررسی مشاهده می‌شود. بر اساس جدول مزبور بیشترین ضریب تغییرات مربوط به متغیر سرمایه‌گذاری سرانه، تجارت سرانه و GDP سرانه می‌باشد در حالی که امید به زندگی و رضایت از زندگی کمترین تغییرات را به خود اختصاص دادند. به عبارت دیگر متغیرهای غیراقتصادی در بین کشورها مشابهت بیشتری نسبت به متغیرهای اقتصادی دارد. با مرور بر آمار مورد مطالعه در ایران و مقایسه آن با میانگین سایر کشورها ملاحظه می‌شود که در ایران تنها شاخص امید به زندگی نسبت به میانگین سایر کشورها در سطح بالاتری قرار گرفته اما به لحاظ متغیر رضایت از زندگی و متغیرهای اقتصادی از جایگاه خوبی برخوردار نیست. به طوری که از لحاظ رضایت از زندگی در رتبه ۴۰ و در تجارت در رتبه ۴۴ قرار گرفته است. بر طبق جدول پیوست از میان ۸۸ کشور مورد بررسی کشورهای هلند و نروژ با شاخص ۷/۶ خوشحال‌ترین و کشورهای آفریقای مرکزی و بوتسوانا با شاخص ۳/۶ غمگین‌ترین کشورها محسوب می‌شوند. کشور ایران به همراه چند کشور دیگر با مقدار شاخص ۴/۸ در سال ۲۰۱۰ در رتبه ۴۰ قرار گرفته است. به عبارتی ایران از لحاظ رضایت از زندگی در حد میانه‌ای قرار گرفته است.

در مورد محدودیت‌های مذهبی باید ذکر شود که بر مبنای بررسی محققین محدودیت‌های مذهبی هر ساله در حال افزایش

نمودار (۱): پراکنندگی لگاریتم GDP سرانه نسبت به شاخص رضایت از زندگی.
مأخذ: داده‌های جمع‌آوری شده

جدول (۲): نتایج حاصل از تخمین 2SLS

متغیر وابسته: لگاریتم GDP سرانه				
احتمال	آماره t	انحراف معیار	ضریب	
۰/۱۰	۱/۶۱۶	۰/۴۸	۰/۷۷۷	ثابت
۰/۰۳	۲/۱۶۵	۰/۵۲۱	۱/۱۲۹	رضایت از زندگی
۰/۰۰۰	۵/۷۸۲	۰/۰۵۸	۰/۳۳۶	سرمایه‌گذاری سرانه
۰/۰۰۷	۲/۷۱۹	۰/۰۸	۰/۲۱۷	هزینه سرانه دولت
۰/۰۰۰	۴/۱۵۹	۰/۰۶۸	۰/۲۸۳	تجارت سرانه
R^2 تعدیل شده = ۰/۹۵				
متغیر وابسته: رضایت از زندگی				
۰/۰۳	-۲/۱۸۸	۰/۵۲۷	-۱/۱۵۳	ثابت
۰/۰۴۹	-۱/۱۹۸	۰/۰۱۷	-۰/۰۳۳	محدودیت‌های مذهبی
۰/۰۰۰	۳/۴۳۶	۰/۰۱۸	۰/۰۶۲	GDP سرانه
۰/۰۰۰	۳/۶۱۹	۰/۱۵۲	۰/۵۵	امید به زندگی
R^2 تعدیل شده = ۰/۵۸۸				

مأخذ: نتایج تحقیق

راضی‌تر نیز هستند و با افزایش یک درصد درآمد سرانه میزان شاخص رضایت از زندگی حدود ۰/۰۶۲ درصد افزایش می‌یابد. با این نتیجه یافته‌های برخی محققان که بر طبق نتایج‌شان کشورهای ثروتمندتر راضی‌تر و شادتر نیز هستند پذیرفته می‌شود.

بر مبنای نتایج این تحقیق، از جمله عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی، سطح درآمد مردم می‌باشد که همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود ضریب GDP سرانه در سطح ۱٪ با رضایت از زندگی رابطه مثبت و معنی‌داری دارد. بر این اساس می‌توان گفت کشورهای با درآمد سرانه بالاتر

اطلاعاتی در مورد مذهب استفاده شده نتایج گوناگونی حاصل شده به طوری که برخی مانند فری و استوزر (۲۰۰۲): (۲۲۰-۱) اثبات کردند مذهب تأثیر مثبت و معنی‌داری بر رضایت از زندگی دارد. لازم به ذکر است که در این مطالعه که از شاخص محدودیت‌های وضع شده دولت‌ها در زمینه دخالت آنها در دین و ایمان مردم به‌عنوان شاخص مذهب استفاده شده است، با توجه به نتایج مطالعه حاضر هر چه دخالت دولت و محدودیت‌های وضع شده کمتر باشد مردم جامعه از زندگی راضی‌تر خواهند بود.

۶- بحث و نتیجه‌گیری

امروزه در مطالعات گوناگون سعی شده تأثیر رضایت از زندگی و شادی بر اقتصاد که به عنوان اقتصاد شادی شناخته می‌شود، بررسی گردد. به همین منظور در این مطالعه نیز تلاش شده عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی و درآمد سرانه در ۸۸ کشور جهان مورد بررسی قرار گیرد. به این منظور با استفاده از اطلاعات مقطعی کشورهای مورد بررسی در سال ۲۰۱۰ و با استفاده از تحلیل‌های اقتصادسنجی و به کمک برآوردگر 2SLS روابط رضایت از زندگی و درآمد سرانه و سایر عوامل نظیر محدودیت‌های مذهبی و شاخص‌های اقتصادی مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج حاکی از آن است که بین درآمد سرانه و رضایت از زندگی کشورها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد به طوری که با افزایش یک درصد میزان درآمد سرانه شاخص رضایت از زندگی ۰/۰۶۲ درصد افزایش می‌یابد. بر مبنای نتایج به‌دست آمده، محدودیت‌های مذهبی بالاتر با رضایت از زندگی پایین‌تری همراه خواهد بود و امید به زندگی بالاتر سبب خوشحالی و رضایت مردم می‌گردد.

در بررسی عوامل مؤثر بر GDP سرانه این نتیجه حاصل شد که سرمایه‌گذاری، تجارت سرانه و مخارج سرانه دولت بر درآمد سرانه کشورها تأثیر مثبت و معنی‌داری دارند. همچنین بر مبنای نتایج این تحقیق میزان رضایت از زندگی نیز اثر مثبت و معنی‌داری بر GDP سرانه کشورها دارد. بنابراین با نظر به نتایج به‌دست آمده می‌توان این‌گونه بیان نمود که

از جمله سایر عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی امید به زندگی می‌باشد که در سطح ۱٪ تأثیر مثبت و معنی‌داری بر رضایت از زندگی داشته است. این نتیجه بیان می‌کند که هر چه میانگین سال‌های عمر در کشوری بالاتر باشد سطح رضایت از زندگی مردم بالاتر می‌رود.

با توجه به قسمت اول جدول ۲ در بررسی عوامل مؤثر بر درآمد سرانه کشورها ملاحظه می‌شود که به ازای افزایش یک درصدی در رضایت از زندگی میزان درآمد سرانه به میزان ۱/۱۲۹ درصد افزایش می‌یابد و معنی‌داری این ضریب در سطح ۵٪ به اثبات رسیده است. در واقع به طور متوسط اثر رضایت از زندگی نیز بر درآمد سرانه مثبت و معنی‌دار است.

بر طبق نتایج، متغیرهای اقتصادی سرمایه‌گذاری و تجارت سرانه تأثیر مثبت و معنی‌داری (در سطح ۱٪) بر درآمد داشتند. به عبارتی به ازای هر درصد افزایش در سرمایه‌گذاری و تجارت سرانه، درآمد سرانه به میزان ۰/۳۳۶ و ۰/۲۸۳ درصد افزایش خواهد یافت. در مورد متغیر هزینه سرانه دولت نیز ملاحظه می‌گردد که این شاخص تأثیر مثبت و معنی‌داری در سطح ۱٪ بر درآمد سرانه دارد. به عبارتی هر چه دولت مخارج بیشتری صرف فعالیت‌های عمرانی و معیشتی کشور انجام دهد مردم احتمالاً از این شرایط بهره‌مند شده و راضی‌تر می‌گردند.

در یک نتیجه‌گیری کلی می‌توان گفت با توجه به نتایج معادلات همزمان و تخمین‌زن 2SLS درآمد سرانه بر رضایت از زندگی اثر مثبت و معنی‌داری داشته و نیز بررسی اثر رضایت از زندگی بر درآمد سرانه نیز حاکی از رابطه مثبت و معنی‌دار این دو شاخص می‌باشد. بنابراین بر طبق اکثر مطالعات انجام شده توسط محققینی نظیر ونهون (۱۹۸۹: ۳۲-۹)، کلارک و همکاران (۲۰۰۸: ۱۴۴-۹۵)، لی و لو (۲۰۰۹: ۱۷-۱) و گروپر و همکاران (۲۰۱۱: ۲۵۵-۲۳۷) که تأثیر مثبت و معنی‌دار درآمد را بر رضایت از زندگی و شادی به اثبات رسانیدند، در این مطالعه نیز چنین نتیجه‌ای حاصل گشت.

در مطالعات گوناگون با توجه به اینکه از چه نوع

منظور با کاهش محدودیت‌های دولت در زمینه اعتقادات مذهبی، افزایش سطح سلامت که امید به زندگی بالاتر از نتایج مهم آن است و از سوی دیگر با ایجاد زمینه‌های لازم برای افزایش سرمایه‌گذاری و عواملی که سبب افزایش درآمد جامعه می‌گردد، زمینه‌های لازم را برای احساس رضایت بالاتر از سوی مردم را فراهم آورند.

اصل، مهدی (۱۳۹۱)، "شاخص‌سازی ترکیبی توسعه انسانی مبتنی بر آموزه‌های تمدن اسلامی و بکارگیری آن در ارزیابی جایگاه جمهوری اسلامی ایران"، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال دوم، شماره ۸، ۹۵-۱۱۴.

صادقی، حسین؛ ملکی، بهروز؛ عساری، عباس و محمودی، وحید (۱۳۹۲)، "تحلیل فازی رابطه اعتماد اجتماعی با توسعه انسانی"، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال سوم، شماره ۱۲، ۹-۲۰.

کجباف، محمدباقر؛ سجادیان، پریناز؛ کاویانی، محمد و انوری، حسن (۱۳۹۰)، "رابطه سبک زندگی اسلامی با شادکامی در رضایت از زندگی دانشجویان شهر اصفهان"، *روانشناسی و دین*، سال چهارم، شماره ۴، ۷۴-۶۱.

کریمی‌نوری، رضا؛ مکرری، آذرخش؛ محمدی‌فر، محمد و یزدانی، اسماعیل (۱۳۸۱)، "مطالعه عوامل مؤثر بر شادی و بهزیستی در دانشجویان دانشگاه تهران"، *مجله روانشناسی و علوم تربیتی*، سال سی و دوم، شماره ۱، ۴۱-۳.

Alon, I. & Chase, G. (2005), "Religious Freedom and Economic Prosperity", *Cato Journal*, 25(2), 399-406.

Barro, R. J. & McCleary, R. M. (2003), "Religion and Economic Growth across Countries", *American Sociological Review*, 68(5), 760-781.

Bartolini, S. & Sarracino, F. (2011), "Happy for How Long? How Social Capital and GDP Relate to Happiness over Time", *Department of Economics University of Siena, Working Paper*, N. 621.

Campante, F. & Yanagizawa-Drott, D. (2013), "Does Religion Affect Economic Growth and

درآمد بالاتر سبب رضایت بیشتر از زندگی می‌گردد و رابطه دو طرفه معنی‌دار بین درآمد و رضایت از زندگی نیز وجود دارد.

با توجه به نتایج این مطالعه پیشنهاد می‌گردد دولت‌ها جهت رسیدن به اهدافی نظیر افزایش بهره‌وری در پی افزایش رضایت از زندگی و شادی در سطح جامعه باشند. بدین

منابع

آرگایل، مایکل (۱۳۸۲)، "روانشناسی شادی"، ترجمه بهرامی، فاطمه؛ گوهری‌انارکی، مسعود؛ نشاط‌دوست، حمیدطاهر و پالاهنگ، حمید، *اصفهان: انتشارات جهاد دانشگاهی*.

بختیاری، صادق؛ رنجبر، همایون و قربانی، سمیه (۱۳۹۱)، "شاخص ترکیبی رفاه اقتصادی و اندازه‌گیری آن برای منتخبی از کشورهای در حال توسعه"، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال سوم، شماره ۹، ۵۸-۴۱.

جعفری صمیمی، احمد؛ منتظری شورکچالی، جلال و تاتار، موسی (۱۳۹۲)، "امید به زندگی و رشد اقتصادی در ایران: مدل رگرسیون انتقال ملایم"، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال چهارم، شماره ۱۳، ۱۲۸-۱۱۷.

خسروی، صدراله؛ قمرانی، امید و بردیده، محمدرضا (۱۳۸۹)، "بررسی عوامل مؤثر بر شادکامی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد فیروزآباد"، *مجله مشاور مدرسه*، دوره ششم، شماره ۱، ۸-۱۴.

صادقی شاهدانی، مهدی؛ زاهدی وفا، محمدهادی و قائمی

Happiness? Evidence from Ramadan", *NBER Working Paper*, No:19768.

Clark, A. E., Frijters, P. & Shields, M. A. (2008), "Relative Income, Happiness and Utility: An Explanation for the Easterlin Paradox and Other Puzzles", *Journal of Economic Literature*, 46(1), 95-144.

Clarke, A. E. & Lelkes, O. (2009), "Let Us Pray: Religious Interactions in Life Satisfaction", *Working Paper*, No. 2009-01, Paris School of Economics.

Como, M. (2011), "Do Happier People Make More Money? An Empirical Study of the Effect of a

- Person's Happiness on Their Income", *The Park Place Economist*, 19, 10-17.
- Cummins, R.A. & Nistico, H. (2002), "Maintaining Life Satisfaction: The Role of Positive Cognitive Bias", *Journal of Happiness Studies*, 3, 37-69.
- Deaton, A. & Stone, A. A. (2013), "Two Happiness Puzzles", *American Economic Review Papers and Proceedings*, 103(3), 91-97.
- Di Tella, R., MacCulloch, R. J. & Oswald, A.J. (2003), "The Macroeconomics of Happiness", *Review of Economics and Statistics*, 85(4), 809-827.
- Diener, E., Tay, L. & Oishi, S. (2013), "Rising Income and the Subjective Well-Being of Nations", *Journal of Personality and Social Psychology*, 104(2), 267-276.
- Dworkin, R. M. (2012), "Is there a Right to Religious Freedom?", pp. 1-19, Available at <http://www.law.ucla.edu/workshopscolloquia/Documents/Dworkin.Is%20There%20a%20Right%20to%20Religious%20Freedom.pdf>.
- Easterlin, R. A. (1974), "Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence", in David P.A. and Reder, M.W. (eds.), *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honour of Moses Abramowitz*, Academic Press, New York and London, 89-125.
- Frey, B.S. & Stutzer, A. (2000), "Happiness, Economy and Institutions", *Economic Journal*, 110(446), 918-938.
- Frey, B. S. & Stutzer, A. (2002), "Happiness and Economics, How the Economy and Institutions Affect Human Well-being", *Princeton and Oxford: Princeton University Press*.
- Grim, B.J. (2012), "Rising Restrictions on Religion: A Global Overview", *Brigham Young University Law Review*, 3, 834-871.
- Gropper, D.M., Lawson, R.A. & Thorne Jr, J.T. (2011), "Economic Freedom and Happiness", *Cato Journal*, 31(2), 237-255.
- Headey, B., Schupp, J., Tucci, I. & Wagner, G.G. (2010), "Authentic Happiness Theory Supported by Impact of Religion on Life Satisfaction: A Longitudinal Analysis with Data for Germany", *The Journal of Positive Psychology*, 5(1), 73-82.
- Kula, M.C., Panday, P. & Mantia, K. (2010), "Real GDP, Well-being, and Happiness", *International Journal of Arts and Sciences*, 3(7), 431 - 443.
- Li, B. & Lu, Y. (2009), "Happiness and Development: The Effect of Mental Well-being on Economic Growth", *Conference on Improving the Human Destiny*, 11-12 June 2009, Lingnan University, 1-17.
- Lim, Ch. & Putnam, R.D. (2010), "Religion, Social Networks and Life Satisfaction", *American Sociological Review*, 75(6), 914-933.
- MalesevicPerovic, L., MihaljevicKosor, M. & Filipic, P. (2011), "The Relative Importance of Religious Denominations for Life Satisfaction", *Journal of Applied Economics & Business Research*, 1(3), 162-176.
- Mangeloja, E. (2005), "Economic Growth and Religious Production Efficiency", *Applied Economics*, 37(20), 2349-2359.
- Pfaff, T. & Hirata, J. (2013), "Testing the Easterlin Hypothesis with Panel Data: The Dynamic Relationship between Life Satisfaction and Economic Growth in Germany and in the UK", *SOEP Paper*, 554, 1-42.
- Sacks, D. W., Stevenson, B. & Wolfers, J. (2012), "The New Stylized Facts about Income and Subjective Well-Being", *Emotion*, 12(6), 1181-1187.
- Tao, H. L. (2008), "What Makes Devout Christians Happier? Evidence from Taiwan", *Applied Economics*, 40(7), 905-919.
- Tian, G. & Yang, L. (2007), "A Formal Economic Theory for Happiness Studies: A Solution to the Happiness-Income Puzzle", *Texas A&M University, Department of Economics*, College Station, 1-45.
- Veenhoven, R. (1989), "National Wealth and Individual Happiness", *Understanding Economic Behaviour*, 11, 9-32.
- www.theguardian.com/news/datablog/2012/sep/20/religious-restrictions-index-intolerance-rise.
- www.worldbank.org
- www.worlddatabaseofhappiness.eur.nl

پیوست

جدول شاخص رضایت از زندگی و لگاریتم GDP سرانه در کشورهای مورد بررسی

	life Satisfaction	log GDP per capita	life Satisfaction	log GDP per capita	
Afghanistan	3/80	3/02	Guinea	5/70	2/90
Algeria	5/30	3/79	Guyana	5/88	3/65
Angola	4/20	3/70	Haiti	3/63	3/15
Argentina	6/30	4/09	Honduras	6/33	3/55
Austria	7/50	4/59	Indonesia	5/20	3/60
Bangladesh	5/00	3/14	Iran	4/80	3/98
Belgium	7/10	4/55	Iraq	4/70	3/65
Belize	6/50	3/95	Italy	6/70	4/45
Bolivia	5/89	3/58	Jamaica	5/73	3/93
Botswana	3/60	3/98	Japan	6/30	4/50
Brazil	7/05	3/92	Jordan	5/50	3/67
Burkina Faso	4/00	2/97	Kenya	4/40	3/10
Cameroon	4/40	3/24	Korea	6/90	4/43
Canada	6/26	4/57	Kuwait	6/40	4/66
Central African	3/60	2/77	Kyrgyzstan	4/90	3/34
Chile	6/60	4/10	Lebanon	5/20	4/10
China	5/00	3/89	Liberia	4/20	2/63
Colombia	6/40	3/88	Libya	4/90	4/29
Costa Rica	7/17	4/06	Malawi	5/10	2/78
Croatia	5/40	4/17	Mali	3/80	3/00
Dominican	5/30	4/02	Mauritania	4/80	3/29
Ecuador	5/82	3/80	Mexico	6/54	4/08
El Salvador	4/70	3/79	Mongolia	5/00	3/56
Ethiopia	4/40	2/83	Montenegro	5/20	3/86
France	7/00	4/50	Morocco	5/10	3/55
Gabon	4/30	4/00	Namibia	4/90	3/68
Ghana	5/60	3/32	Nepal	3/80	3/06
Guatemala	6/14	3/78	Netherlands	7/60	4/58
New Zealand	7/20	4/44	South Africa	4/90	3/88
Nicaragua	5/67	3/36	Spain	6/50	4/44
Niger	4/10	2/72	Sudan	4/30	3/36
Nigeria	5/40	3/22	Surinam	6/14	4/03
Norway	7/6	4/71	Syria	4	3/58
Paraguay	5/93	3/61	Thailand	6/7	3/91
Peru	5/54	3/87	Trinidad and Tobago	6/36	4/5
Philippines	5	3/51	Tunisia	4/9	3/78
Portugal	5/2	4/3	Turkey	5/3	4/02
Puerto Rico	6/6	4/36	United States	6/5	4/62
Qatar	6/6	5/14	Uruguay	6/25	4/07
Russia	5/4	4/18	Venezuela	6/56	3/96
Saudi Arabia	6/7	4/29	Yemen	3/7	3/39
Senegal	3/8	3/17	Zimbabwe	4/8	2/51